



การประชุมสัมมนาทางวิชาการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก ครั้งที่ 9

วันที่ 11 - 13 พฤษภาคม 2559

ณ โรงแรมแกรนด์จอมเทียนพาเลซ รีสอร์ท พัทยา จ.ชลบุรี

สถาบันวิจัยและพัฒนา
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก



การประชุมสัมมนาทางวิชาการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก ครั้งที่ ๑

วันที่ 11 - 13 พฤษภาคม 2559

ณ โรงแรมแครนด์จอมเทียนพาเลซ รีสอร์ท พัทยา จ.ชลบุรี

สถาบันวิจัยและพัฒนา
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก



ประกาศมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิการจัดประชุมสัมมนาทางวิชาการ
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก ครั้งที่ ๙

.....

ด้วย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก จะจัดประชุมสัมมนาทางวิชาการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก ครั้งที่ ๙ ระหว่างวันที่ ๑๑-๑๓ พฤษภาคม ๒๕๕๙ ณ โรงแรมแกรนด์จอมเทียน พาเลส พัทยา จังหวัดชลบุรี เพื่อให้การดำเนินงานดังกล่าวเป็นไปตามวัตถุประสงค์สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๔๐ แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล พ.ศ. ๒๕๔๘ จึงขอแต่งตั้งคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนี้

๑. ผู้ทรงคุณวุฒิสาขาวิทยาศาสตร์ เกษตรศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ ประกอบด้วย

- ๑.๑ ศาสตราจารย์อัมพิกา ไกรฤทธิ
- ๑.๒ รองศาสตราจารย์ดุสิต เวชกิจ
- ๑.๓ รองศาสตราจารย์สำออง สืบสมาน
- ๑.๔ รองศาสตราจารย์วีรพงศ์ วุฒิพันธุ์ชัย
- ๑.๕ รองศาสตราจารย์สำราญ มีศรเอี่ยม
- ๑.๖ รองศาสตราจารย์ธีระ รักความสุข
- ๑.๗ รองศาสตราจารย์มาโนชญ์ กุลพุกซี
- ๑.๘ รองศาสตราจารย์สมชาย สุวรรณประดิษฐ์
- ๑.๙ รองศาสตราจารย์กิตติมา มันทรานนท์
- ๑.๑๐ รองศาสตราจารย์สุธัญญา พรหมสมบุญ
- ๑.๑๑ รองศาสตราจารย์วรพจน์ ศรีวงศ์กุล
- ๑.๑๒ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชนินันท์ พรสุริยา
- ๑.๑๓ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชงโค แซ่ตั้ง
- ๑.๑๔ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปราโมทย์ พรสุริยา
- ๑.๑๕ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ผดุงศักดิ์ วานิชขัง
- ๑.๑๖ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ใจทิพย์ วานิชขัง
- ๑.๑๗ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ถาวร อีร์เวชญาน
- ๑.๑๘ ผู้ช่วยศาสตราจารย์พรชัย หอสุวรรณศักดิ์
- ๑.๑๙ ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิหวัธ สิริภูกล
- ๑.๒๐ ผู้ช่วยศาสตราจารย์พรทิพย์ พรสุริยา
- ๑.๒๑ ผู้ช่วยศาสตราจารย์คมกฤช กิตติพร
- ๑.๒๒ นางดลฤทัย ศรีทะ

๒

- ๑.๒๓ นายทัญญู รอดประพัฒน์
- ๑.๒๔ นางนฤมล มงคลอนวัฒน์

- ๒. ผู้ทรงคุณวุฒิสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เทคโนโลยีสารสนเทศ ศึกษาศาสตร์ ประกอบด้วย
 - ๒.๑ ศาสตราจารย์สิน พันธุ์พินิจ
 - ๒.๒ ศาสตราจารย์พันธุ์ทิพย์ รามสูต
 - ๒.๓ รองศาสตราจารย์เสาวคนธ์ สุดสวาสดี
 - ๒.๔ รองศาสตราจารย์วิกร ดันทุงไช
 - ๒.๕ รองศาสตราจารย์ฤกษ์ชัย พูประทีปศิริ
 - ๒.๖ รองศาสตราจารย์บำเพ็ญ เขียวหวาน
 - ๒.๗ รองศาสตราจารย์ไพฑูล สีใส
 - ๒.๘ รองศาสตราจารย์พัชรี ชยากรโคกเกิด
 - ๒.๙ รองศาสตราจารย์วราภรณ์ ปัญญาดี
 - ๒.๑๐ รองศาสตราจารย์ศรศักดิ์ สุนทรไชย
 - ๒.๑๑ รองศาสตราจารย์เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ
 - ๒.๑๒ รองศาสตราจารย์นภลัย สุวรรณธาดา
 - ๒.๑๓ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ภัสวดี นิตินทรสุนทร
 - ๒.๑๔ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ณัฐธยาน์ รุจิธรรนาพัฒน์
 - ๒.๑๕ ผู้ช่วยศาสตราจารย์คมเดือน โพธิ์สุวรรณ
 - ๒.๑๖ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมศักดิ์ รักเกียรติวินัย
 - ๒.๑๗ นายอานนท์ ศักดิ์วีระชัย
 - ๒.๑๘ นางภทรพร ยุทธภรณ์พินิจ
 - ๒.๑๙ นางสาวผจงสุข เนียมประดิษฐ์
 - ๒.๒๐ นายชัยวัฒน์ หฤทัยพันธ์
 - ๒.๒๑ นางสาวน้ำฝน ใจดี

ทั้งนี้ ขอให้ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งมีหน้าที่พิจารณาบทความวิจัย บทความวิชาการ หรือเป็นประธานกลุ่มหรือเลขานุการกลุ่มประชุมสัมมนา และให้ข้อเสนอแนะในการประชุมวิชาการดังกล่าว และปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายด้วยความรับผิดชอบอย่างเต็มความสามารถ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อมหาวิทยาลัยตามวัตถุประสงค์และเกิดผลสำเร็จต่อราชการโดยรวม

ประกาศ ณ วันที่ ๒๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๙

๑๐: 

(ศาสตราจารย์สิน พันธุ์พินิจ)

อธิการบดีมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก

ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการจัดการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี

Key Success Factors of Community Management:

A Case Study of Ban-Huaisaphansamakee Community Forest

สวรรยา ธรรมอภิพล ญฐพร สุชีธรรม และ ปิยะพร สุดใจ

Sawanya Thamma-apipon, Nathaporn Sukhitham and Piyaporn Sudjai

สาขาวิชาการจัดการชุมชน คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี

E-mail: sawanya@ms.su.ac.th โทร. 083-8228216

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยแห่งความสำเร็จของการจัดการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี ตำบลหนองโรง อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก 3 กลุ่ม คือ คณะกรรมการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี ผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ และสมาชิกในชุมชนหมู่ที่ 1, 2, 9 และ 11 รวมทั้งสิ้นจำนวน 35 คน และใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จะนำมาตรวจสอบความครบถ้วนและความถูกต้องของข้อมูลแบบสามเส้าด้านวิธีการ วิเคราะห์สรุป และนำเสนอผลการศึกษาเชิงพรรณนา ผลการศึกษาพบว่า อดีตป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานถูกบุกรุกเพื่อพื้นที่ทำกินและสร้างโรงงานอุตสาหกรรม แต่ชาวบ้านได้มีการรวมตัวกันเพื่อเรียกร้องเอาพื้นที่ป่ากลับคืนมาก่อให้เกิดผู้นำตามธรรมชาติ โดยก่อตั้งเป็นคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานอย่างเป็นทางการเมื่อปี 2544 ขึ้นเพื่อทำหน้าที่ในการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบโดยมีการแบ่งหน้าที่กันชัดเจนขึ้น และประสบความสำเร็จสามารถพลิกฟื้นความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ป่า โดยมีปัจจัยแห่งความสำเร็จเป็นไปตามทฤษฎีของ Mckinsey และ Ronald Daniel ดังนี้ (1) ความมุ่งมั่น มุ่งมั่นที่จะดูแลรักษาป่าชุมชนสืบต่อไป (2) ภูมิปัญญา คือการปล่อยให้ป่าฟื้นฟูด้วยตัวเอง (3) การเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ การไปศึกษาดูงานจากภายนอกชุมชน การเป็นวิทยากร และการเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ (4) ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านร่วมแสดงความคิดเห็น (5) มนุษยสัมพันธ์และทักษะการสื่อสาร ความเป็นเครือญาติของคนในชุมชนส่งผลให้เกิดการติดต่อสื่อสารและการกระจายข่าวสารกันได้ง่ายขึ้น (6) ทักษะการแก้ปัญหาตัดสินใจ (7) การบริหารเวลา โดยจะมีการแบ่งหน้าที่กันเป็นฝ่ายต่างๆ โดยจะมีการหาเวลาว่างพลัดเปลี่ยนกันมาดูแลป่า รวมถึงการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก

คำสำคัญ: ปัจจัยแห่งความสำเร็จ การจัดการ ป่าชุมชน

Abstract

This study aims to identify the key success factors of community forest management Ban-Huaisaphan-samakee Tambon Nongrong, Ampoe Phanomthuan Kanchanabury Province. This study is qualitative in-depth interviews and participant observation. Interviewed by specific groups of three interviews is the community forest Ban-Huaisaphan-samakee Board, Community leaders officially, Villager among the locals 1, 2, 9 and 11 a total of 35 people. And the use of participatory notes. Qualitative data can be used to verify the completeness and accuracy of data centers and how to analyze, summarize and present a descriptive study. The study found that community forest Ban-Huaisaphan-samakee was originally home to lowland forest encroachment of capitalist machine. But the villagers have gathered to demand the return of the jungle. Causing a natural leader. Founded as the community forest management Ban-Huaisaphan-samakee officially since 2544 to serve on the management as a system, with a clearer division of responsibilities. And can successfully recover the fertility of forests. By a factor of success is based on the successful theory of Mckinsey and Ronald Daniel is (1) A commitment to strive to maintain forest successor to. (2) Wisdom is to let forest regeneration on their own. (3) Learning throughout life, including a study visit from outside the community as a lecturer. And as a source of learning. (4) Initiative. There is an opportunity for residents to express their opinions. (5) Interpersonal and communication skills. The relatives of the community, resulting in communication and broadcasting more easily. (6) Problem solving skills, decision-making. (7) Time Management There will be a division of responsibilities between the parties. There will be time for a change for a forest track. Including support from outside organizations.

Keywords: Key Success Factory, Management, Community Forest.

1. บทนำ

ป่าไม้ นับเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญอย่างยิ่งต่อสิ่งมีชีวิต ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือสัตว์อื่นๆ เนื่องจากป่าไม้มีประโยชน์ ทั้งเป็นแหล่งวัตถุดิบของปัจจัยสี่ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรคสำหรับมนุษย์ ทั้งนี้ยังมีประโยชน์ในการรักษาสมดุลของสิ่งแวดล้อม ดำรงไว้ซึ่งความหลากหลายของระบบนิเวศ เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ป้องกันหน้าดินไม่ให้ถูกชะล้างพังทลาย ถ้าหากปราศจากป่าไม้โลกของเราจะแห้งแล้ง ป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 2 บ้านห้วยสะพาน ตำบลหนองโรง อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี มีเนื้อที่ 1,008 ไร่ มีสภาพเป็นป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งในสมัยก่อนป่าแห่งนี้ได้มีการจับจองที่ดินโดยนายทุนเป็นจำนวนมาก ส่งผลกระทบให้พื้นที่ป่าลดลงอย่างต่อเนื่อง จนเกิดผลกระทบต่อปริมาณน้ำและความแห้งแล้งของพื้นที่ ชาวบ้านและชุมชนได้เรียกร้องขอความเป็นธรรมจากหน่วยราชการ ให้เข้ามาช่วยเหลือผลักดันผู้มีอิทธิพลและกลุ่มนายทุนออกจากพื้นที่ และชาวบ้านมีความโหม่มีความคิดเห็นสอดคล้องกันให้ทำแนวเขตเพื่อป้องกันการบุกรุก ในปี พ.ศ. 2542 ได้รับพิจารณาคัดเลือกจากกรมป่าไม้ให้ขึ้นเป็น “ป่าพื้นบ้าน อาหารชุมชนดีเด่นระดับเขต” เป็นบทพิสูจน์ของความร่วมแรงร่วมใจ ต่อมาในปี พ.ศ. 2544 ก็ได้จัดตั้ง “คณะกรรมการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี” เพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการและรับผิดชอบดูแลป่าชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมและชัดเจน ทำให้ความร่วมมือในการจัดการป่าชุมชนดีขึ้นตามลำดับ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาปัจจัยแห่งความสำเร็จของการจัดการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี ตำบลหนองโรง อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี

2. วิธีการศึกษา

2.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยศึกษาเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีการจัดการป่าชุมชน ทฤษฎีปัจจัยแห่งความสำเร็จ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมากำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษา และเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก 3 กลุ่ม คือ คณะกรรมการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี ผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ และสมาชิกในชุมชนหมู่ที่ 1, 2, 9 และ 11 รวมทั้งสิ้นจำนวน 35 คน และการสังเกตบริบทป่าชุมชนในพื้นที่ศึกษา

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ที่มีการร่างคำถามปลายเปิดที่มีการกำหนดคำถามสำคัญพร้อมกับมีความยืดหยุ่นพร้อมจะปรับเปลี่ยนถ้อยคำให้สอดคล้องกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยแต่ละคนและสถานการณ์ และกำหนดประเด็นในการสังเกตเกี่ยวกับลักษณะบริบทพื้นที่ศึกษา การใช้อุปกรณ์ช่วยเก็บ ได้แก่ สมุดบันทึกเพื่อช่วยบันทึกข้อมูลจากการซักถามและการสังเกต เทปบันทึกเสียงเพื่อบันทึกข้อมูลเนื้อหารายละเอียดระหว่างการสัมภาษณ์ได้ครบถ้วนและกล้องถ่ายภาพ

2.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

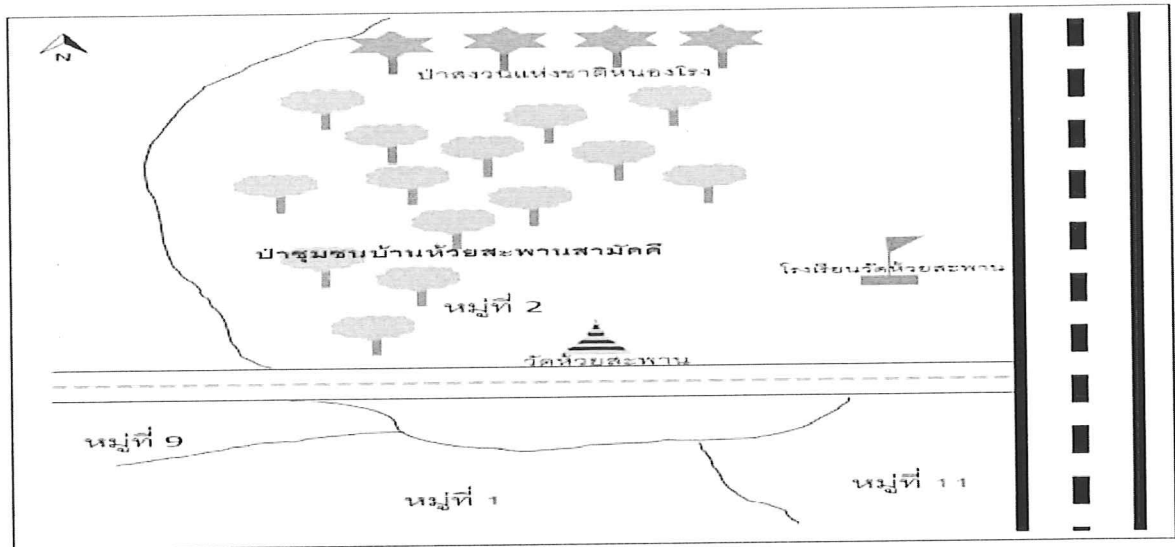
ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักและการสังเกตจะถูกนำมาตรวจสอบความครบถ้วนและความถูกต้องของข้อมูลแบบสามเส้าด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (Methodological triangulation) ซึ่งเป็นการตรวจสอบยืนยันข้อมูลโดยใช้ข้อมูลที่ได้รวบรวมจากวิธีการที่ต่างกันไปว่าข้อมูลที่ได้จากวิธีการที่ต่างกันจะนำไปสู่ข้อค้นพบที่อยู่ในแนวเดียวกันหรือไม่ หลังจากนั้นจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นการศึกษา วิเคราะห์ สรุปและนำเสนอในรูปแบบเชิงพรรณนาความ

3. ผลการศึกษาและอภิปรายผล

3.1 บริบทป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี

ภูมิประเทศและที่ตั้ง ป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ 2 ตำบลหนองโรง อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี มีพื้นที่ 1,008 ไร่ มีอาณาเขตทิศเหนือ ติดต่อกับป่าสงวนแห่งชาติหนองโรง ทิศใต้ติดต่อกับวัดห้วยสะพาน ทิศตะวันออกติดต่อกับที่ทำกินของชาวบ้านและป่าสงวนแห่งชาติหนองโรง ทิศตะวันตก ติดต่อกับที่ทำกินของชาวบ้าน ดังภาพที่ 1 สภาพภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบลูกฟูก มีลักษณะเป็นที่ราบเชิงเขาสลับกับเนินเขาเตี้ยๆ

สภาพป่าโดยทั่วไป ป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี มีลักษณะเป็นป่าเบญจพรรณ สามารถพบได้ทุกภาคของประเทศไทย ยกเว้นภาคใต้ มีไม้สัก มะค่าโมง ประดู่ ตะแบก เต็ง รัง เป็นไม้เด่น และพันธุ์ไม้พื้นล่างจำพวกหญ้า และไผ่ เช่น ไผ่ตง ไผ่ไร่ เป็นต้น พบได้ทีระดับความสูง 50 - 300 เมตรจากระดับน้ำทะเล แต่หลังจากที่มีการบุกรุกตัดต้นไม้ใหญ่ สภาพป่าจึงเปลี่ยนแปลงไป ต้นไม้ที่มีอยู่ในปัจจุบันจึงเป็นไม้รุ่นสองที่เกิดจากตอไม้และลูกไม้ และมีสภาพเป็นป่าเต็งรัง มีทั้งส่วนที่เป็นป่าธรรมชาติ และป่าปลูก โดยมีการแบ่งพื้นที่ออกเป็น 3 ชั้น คือ 1) ป่าชั้นนอก เรียกว่า ป่าเพื่อการใช้สอย มีเนื้อที่ประมาณ 55 ไร่ 2) ป่าชั้นกลาง เรียกว่า ป่าปลูกเสริม มีเนื้อที่ประมาณ 200 ไร่ และ 3) ป่าชั้นที่ในป่า เรียกว่า เพื่อการอนุรักษ์ มีเนื้อที่ประมาณ 753 ไร่



ภาพที่ 1 ที่ตั้งป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี

ลักษณะพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ที่พบในป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี ได้แก่ ไม้สัก มะค่าโมง ประดู่ ตะแบก เต็ง รัง ไม้ไผ่เป็นไม้เด่น และพันธุ์ไม้พื้นล่างจำพวกหญ้า เป็นต้น ลักษณะพันธุ์สัตว์ในป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี มีทั้งสัตว์ขนาดเล็ก เช่น อึ่งแอ้ ไก่ป่า กระรอก กระแต ชะมด อีเห็น กระต่ายป่า เป็นต้น และสัตว์ใหญ่ เช่น สุนัขจิ้งจอก เป็นต้น และสัตว์จำพวกนก เช่น นกขมิ้น นกขุนแผน เป็นต้น โดยการย้ายถิ่นกลับมาของสัตว์ป่าเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าป่ามีความอุดมสมบูรณ์เพิ่มมากขึ้น และมีสภาพแวดล้อมที่มีความพร้อมสำหรับการขยายพันธุ์

การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี

1) การเป็นแหล่งอาหารและยาสมุนไพร เช่น เห็ดโคน เห็ดรัง เห็ดเผาะ ผักหวาน หน่อไม้ สมุนไพรชนิดต่างๆ เช่น กลอย กระเช้าสีดา กาฝาก โตไม้รูปล่ม เป็นต้น ซึ่งการเข้ามาใช้ประโยชน์นั้นจะต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี เพื่อไม่เป็นการทำลายหรือส่งผลกระทบต่อต้นไม้ในป่า

2) การเป็นแหล่งต้นน้ำ เนื่องจากบริเวณปลายสุดของป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี มีแหล่งน้ำตกที่คนในชุมชนเรียกว่า “น้ำตกหินรุกรุริก” ซึ่งเป็นแหล่งน้ำซับที่ซึมมาจากใต้ดิน แสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำใต้ดินอันเป็นผลมาจากการมีป่าที่สมบูรณ์ในการดูดซึม การกักเก็บน้ำ และความชื้นไว้ใต้ดิน ชาวบ้านจึงได้ใช้ประโยชน์ทางตรงและทางอ้อมในการอุปโภค บริโภค

3) การเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ระบบนิเวศป่าไม้และแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในปัจจุบันป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคีเป็นศูนย์การเรียนรู้แก่บุคคลทั่วไป การศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการป่าชุมชนชุมชน กิจกรรมปลูกป่า ตูนก เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ รวมถึงเป็นสถานที่ในการจัดกิจกรรมเข้าค่ายลูกเสือ เป็นต้น

3.2 ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการจัดการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ คณะกรรมการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี ผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ และชาวบ้านในชุมชน รวมจำนวน 35 คน ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการจัดการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี ดังนี้

1) ความมุ่งมั่น โดยเฉพาะการรวมตัวกันของอาสาสมัครในชุมชนและแกนนำในขณะนั้นที่มีอุดมการณ์ร่วมกันในการแก้ไขปัญหา และมีความมุ่งมั่นที่จะดูแลรักษาป่าชุมชนสืบไปจนเกิดกลุ่มคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคีที่มีการแบ่งหน้าที่กันชัดเจนและเป็นรูปธรรม ทำให้มีการดูแลรักษาป่าชุมชนตราบนานเท่านาน เช่นเดียวกับงานวิจัยของอริน, 2554 ที่ได้กล่าวถึงความสำคัญของกลุ่มหัตถกรรมผ้าบาติกของเทศบาลตำบลหนองจอกโดยเกิดจากผู้นำที่มีความสามารถ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เป็นผู้ประสานสร้างความสามัคคีในหมู่สมาชิก มุ่งสัมพันธ์ และมุ่งมั่น

2) ภูมิปัญญา การฟื้นฟูป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคีใช้หลักการปล่อยให้ป่าฟื้นฟูด้วยตัวเอง โดยที่เราไม่เข้าไปบุกรุกพื้นที่ของป่า เพราะต้นไม้ที่เราเข้าไปปลูกไม่สามารถเติบโตได้เทียบเท่ากับต้นไม้ที่เจริญงอกงามตามธรรมชาติ ดังพระราชดำรัสของในหลวงเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ.2537 ไว้ว่า “ปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก ด้วยวิธีการ 3 วิธี คือ 1) ถ้าเลือกได้ที่เหมาะสมแล้ว ก็ทิ้งป่านั้นไว้ตรงนั้น ไม่ต้องไปทำอะไรเลย ป่าจะเจริญเติบโตมาเป็นป่าสมบูรณ์โดยไม่ต้องไปปลูกเลยสักต้นเดียว 2) ไม่ไปรังแกป่าหรือตัดแยะต้นไม้เพียงแต่คุ้มครองให้ขึ้นเองได้เท่านั้น 3) ในสภาพป่าเต็งรัง ป่าเสื่อมโทรมไม่ต้องทำอะไรเพราะต้นไม้ก็จะแตกกิ่งออกมาอีกถึงแม้ต้นไม้ไม่สวยแต่ก็

เป็นไม้ใหญ่ได้มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของณัฐธำรงค์ (2554) ได้กล่าวไว้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ซึ่งกลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมด้วยการปรับตัวและการดำรงชีพในสภาพแวดล้อมธรรมชาติ

3) การเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยการไปศึกษาจากชุมชนภายนอก การร่วมสัมมนาเวทีชาวบ้าน การได้รับเชิญเป็นวิทยากร เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และนำมาปรับใช้ให้เข้ากับชุมชนของตนเอง รวมถึงการพัฒนาป่าชุมชนเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ระบบนิเวศป่าไม้และแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้แก่นักท่องเที่ยวที่สนใจ การต้อนรับคณะบุคคลจากภายนอก การทำกิจกรรมปลูกป่า ดูนก ศึกษาเส้นทางธรรมชาติและเป็นสถานที่ที่ใช้สำหรับเข้าค่าย เช่นเดียวกับงานวิจัยของ พิไลพร (2555) ที่พบว่ามีการส่งเสริมให้ข้าราชการ พนักงานส่วนท้องถิ่นได้มีโอกาสศึกษาต่อในปริญญาตรีและปริญญาโท จะช่วยเพิ่มพูนความรู้และเป็นการนำความรู้ที่ได้มาพัฒนาองค์การปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

4) ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ โดยมีการจัดการประชุมในทุกๆเดือน โดยจะมีชาวบ้านที่ว่างจากงานประจำของตนมาเข้าร่วมการประชุม หรืออาจจะมีการส่งตัวแทนแต่ละบ้านเพื่อมาเข้าร่วมประชุมเพื่อให้ทราบถึงสภาพปัญหา การดำเนินงานของคณะกรรมการ การจัดสรรงบประมาณต่างๆในการดูแลป่า นอกจากนี้ยังเป็นการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้ร่วมเสนอความคิดเห็นใหม่ๆ และร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อเสนอเป็นแนวทางในการบริหารจัดการป่าชุมชน เช่นเดียวกับงานวิจัยของพีรตนย์ (2555) พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลให้การพัฒนาพื้นที่ต้นน้ำตามโครงการปิดทองหลังพระสืบสานแนวพระราชดำริ จังหวัดน่าน ให้ประสบความสำเร็จได้นั้นสาเหตุสำคัญเกิดจากการเริ่มต้นจากความต้องการของชาวบ้านในพื้นที่ ซึ่งมีความประสงค์ที่จะเปลี่ยนแปลงและยกระดับความเป็นอยู่แต่เดิมของชุมชนให้ดีขึ้น นำมาซึ่งกระบวนการพัฒนาที่เป็นระบบ เช่นเดียวกับชาวป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคีที่จะได้แสดงความคิดเห็นต่างๆและแสดงเจตจำนงถึงความต้องการของตนเองออกมาจากการเข้าร่วมประชุม

5) มนุษย์สัมพันธ์และทักษะการสื่อสาร จากการศึกษาจะเห็นได้ว่าสมาชิกที่อาศัยในชุมชนส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาเดิมในแห่งนี้มีความสัมพันธ์ระบบเครือญาติทำให้การพูดคุย และการขอความช่วยเหลือได้เป็นอย่างดี ดังนั้นจึงมีความใกล้ชิดของคนในชุมชน ที่เป็นแบบเครือญาติ จึงรู้จักกันเป็นอย่างดี สามารถขอความช่วยเหลือกันได้ การประสานงาน การประชาสัมพันธ์ หรือการร่วมทำกิจกรรมต่างๆ นั้นจึงทำให้สื่อสารกันได้อย่างตรงไปตรงมา และรวดเร็วขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของพีรตนย์ (2555) ที่ได้ศึกษาปัจจัยความสำเร็จในการพัฒนาและอนุรักษ์เขตพื้นที่ต้นน้ำตามโครงการปิดทองหลังพระสืบสานแนวพระราชดำริ จังหวัดน่าน พบว่า การมีทักษะการติดต่อสื่อสารที่ดีก่อให้เกิดปัจจัยด้านการสร้างเครือข่าย โดยการเชื่อมโยงความต้องการจากประชาชน ชุมชน และหน่วยงานภาครัฐ ทั้งจากส่วนกลาง ภูมิภาค และท้องถิ่นให้สามารถทำงานร่วมกันเพื่อระดมสรรพกำลังจากทุกฝ่ายมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนา

6) ทักษะการแก้ปัญหาที่ตัดสินใจ เมื่อเกิดปัญหาขึ้นในชุมชน หรือเกิดปัญหาในการบริหารจัดการป่าทางคณะกรรมการ จะจัดการประชุมขึ้นมา เพื่อให้ตัวคณะกรรมการเองและชาวบ้านได้มาร่วมกันปรึกษาและร่วมกันแก้ไขปัญหาว่าควรจะทำดำเนินการอย่างไร ควรแก้ไขในทิศทางไหนดี เพื่อให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุดหรือไม่เกิดเลย และป่าได้ประโยชน์จากการแก้ไขปัญหามากที่สุด สอดคล้องกับผลการวิจัยของถวัลย์, 2558 ที่ได้กล่าวว่า ปัญหาและอุปสรรคบางอย่างอาจไม่ส่งผลกระทบต่อการตัดสินใจกับผู้อำนวยการคนอื่น แต่อาจส่งผลกระทบต่อผู้อำนวยการบางคน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้ผู้อำนวยการแต่ละคนว่าสามารถบริหารจัดการได้หรือไม่

7) การบริหารเวลา คณะกรรมการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี แบ่งหน้าที่รับผิดชอบ แบ่งออกเป็นฝ่ายต่างๆ ดังนี้ ฝ่ายพัฒนา ฝ่ายป้องกัน ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายจัดหารายได้ และฝ่ายโภชนา เพื่อความชัดเจนในการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่นเดียวกับปัจจัยความสำเร็จในการบริหารกิจการประปาของเทศบาลตำบลสันป่าตอง สัน (2555) พบว่ามีการจัดแบ่งแผนหรือฝ่ายต่างๆ ของการบริหารกิจการประปาหมู่บ้าน มีการแบ่งงานดังนี้ ประธานกรรมการมีหน้าที่ดูแลกิจการในภาพรวมทั้งหมด เหนรัญญิกมีหน้าที่รับ-จ่าย จากตัวแทนเก็บค่าน้ำ เลขาฯ ทำหน้าที่จดบันทึก และหน้าที่อื่นๆตามที่ได้รับมอบหมายจะช่วยให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น

8) การสนับสนุนจากองค์กรภายนอก นอกจากปัจจัยแห่งความสำเร็จทั้ง 7 ประการแล้วนั้น ยังมีปัจจัยที่สำคัญต่อการจัดการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคีอีกประการหนึ่งนั่นคือ โดยได้รับการสนับสนุนในการดูแลรักษาป่าชุมชนจากองค์กรเอกชนและรัฐบาล เช่น กรมป่าไม้ ในเรื่องของงบประมาณ ตลอดจนอุปกรณ์ต่างๆ เช่นเดียวกับงานวิจัยของสัน (2555) ที่ได้ทำการศึกษาปัจจัยความสำเร็จในการบริหารกิจการประปาของเทศบาลตำบลสันป่าตอง พบว่า การได้รับงบประมาณสนับสนุนจากทางเทศบาล อย่างต่อเนื่องและเพียงพอ ไม่ว่าจะเป็นการขอชุดเจาะบาดาลเพิ่มหรือกรณีเครื่องสูบน้ำบาดาลชำรุดเสียหาย ช่วยทำให้การบริหารกิจการประปาของเทศบาลตำบลสันป่าตองมีประสิทธิภาพขึ้น

4. สรุปผล

1) บริบทป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี ตำบลหนองโรง อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี

ป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 2 บ้านห้วยสะพาน ตำบลหนองโรง อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี มีเนื้อที่ป่า 1,008 ไร่ ภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบลูกฟูก มีลักษณะเป็นที่ราบเชิงเขาสลับกับเนินเขาเตี้ยๆ ซึ่งมีลักษณะเป็นป่าเบญจพรรณ พบ

ไม้สัก มะค่าโมง ประดู่ ตะแบก เต็ง รัง เป็นไม้เด่น มีการแบ่งพื้นที่ป่าเป็น 3 ชั้น คือ 1) ป่าชั้นนอก เรียกว่าป่าเพื่อการใช้สอย มีเนื้อที่ประมาณ 55 ไร่ 2) ป่าชั้นกลาง เรียกว่าป่าปลูกเสริม มีเนื้อที่ประมาณ 200 ไร่ และ 3) ป่าชั้นใน คือป่าเพื่อการอนุรักษ์ มีเนื้อที่ประมาณ 753 ไร่ นอกจากนี้แล้วป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี ยังเป็นแหล่งการใช้ประโยชน์ของชุมชนในด้านต่างๆ คือ 1) การเป็นแหล่งอาหารและยาสมุนไพร 2) การเป็นแหล่งต้นน้ำที่สำคัญของหมู่บ้าน 3) การเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ระบบนิเวศป่าไม้ และแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

2) ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการจัดการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี

จากผลการศึกษาปัจจัยแห่งความสำเร็จของการจัดการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี เป็นไปตามหลักทฤษฎีของแม็คคินซี (Mckincy) และโรนัล ดาเนียล (Ronald Daniel) ทั้ง 7 ประการ ดังนี้ ความมุ่งมั่นของผู้นำ นับได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญเป็นลำดับต้นๆ ของการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งตัวผู้นำนั้นมีความมุ่งมั่นที่จะอนุรักษ์ป่า และมีความมุ่งมั่นในการขับเคลื่อนให้เกิดการจัดตั้งคณะกรรมการที่เป็นรูปแบบชัดเจนเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ป่าอย่างยั่งยืนในการจัดการป่า ในด้านของภูมิปัญญา ชาวบ้านได้มีการใช้ภูมิปัญญาในการดูแลรักษาป่าโดยวิธีการปล่อยให้ป่าฟื้นฟูด้วยตัวเอง เติบโตด้วยตัวเอง โดยเราไม่เข้าไปบุกรุกพื้นที่นั้น ด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิต ประกอบไปด้วย 3 ประการ คือ การได้ไปศึกษาดูงานจากภายนอก การเป็นวิทยากรในการนำเสนอเรื่องราวของป่าชุมชน และ การเป็นแหล่งเรียนรู้ระบบนิเวศป่าไม้ แหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ได้มีการจัดประชุมในทุกเดือน ซึ่งถือได้ว่าเป็นการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านที่มาร่วมประชุม ได้เสนอแนวคิดในการจัดการป่า จึงทำให้สิ่งที่ได้จากการประชุมเกิดจากความต้องการของตัวชุมชนเองอย่างแท้จริง ด้านมนุษยสัมพันธ์และทักษะการสื่อสาร จากการศึกษาจะเห็นได้ว่า สมาชิกในชุมชนมีความสัมพันธ์กันในรูปแบบเครือญาติ จึงทำให้ง่ายต่อการขอความช่วยเหลือ การดูแลตลอดจนการทำกิจกรรมต่างๆ ด้านทักษะการแก้ไขปัญหาและตัดสินใจ เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นในการบริหารจัดการป่าไม้ทางคณะกรรมการจะมีการจัดการประชุมขึ้นมา เพื่อให้ทางคณะกรรมการเองและชาวบ้านได้ร่วมกันแก้ไขปัญหา ด้านของการบริหารเวลา คณะกรรมการป่าชุมชนได้แบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบออกเป็นฝ่ายต่างๆ ได้แก่ ฝ่ายพัฒนา ฝ่ายป้องกัน ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายจัดหารายได้ ฝ่ายโภชนาการ ส่วนคนในชุมชนจะใช้เวลาว่างจากการทำงานมาเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ

จากการศึกษาจะเห็นได้ว่าความสำเร็จของการจัดการป่าชุมชนเป็นผลมาจากปัจจัยภายในชุมชน เช่น ผู้นำชุมชน ภูมิปัญญาชุมชน การสื่อสารภายในชุมชน ฯลฯ และส่วนหนึ่งมาจากปัจจัยภายนอกจากการสนับสนุนทางวิชาการและงบประมาณจากองค์กรภายนอก ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่าในการศึกษาครั้งต่อไปควรมีการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการจัดการป่าชุมชนมากที่สุดเพื่อประโยชน์ในการหาแนวทางการสนับสนุนผลักดันปัจจัยที่ทำให้เกิดความสำเร็จ

5. กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณคณะกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณในการนำเสนองานวิจัยครั้งนี้ ขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษาการวิจัย อาจารย์ดร. สวรรยา ธรรมอภิพล และขอบพระคุณคณะกรรมการหมู่บ้านและคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี และสมาชิกในชุมชนหมู่ที่ 1, 2, 9 และ 11 ตำบลหนองโรง อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี ที่เสียสละเวลาให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยชิ้นนี้

6. เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี. 2554. ผลงานการบริหารจัดการด้านป่าไม้ ของป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี. อนุรักษ์รักษ์ พลันสังเกตุ. 2554. การรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น (หมอบ้าน) ในอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา กรณีศึกษา หมอเอิบ เกษสุริยงค์. รายงานการศึกษาอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น. มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ถวัลย์ นาเวียง. 2558. การตัดสินใจในการบริหารสถานศึกษาของผู้อำนวยการโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 3. ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด.
- พีรตณย์ วิชารักษ์. 2555. ปัจจัยความสำเร็จในการพัฒนาและอนุรักษ์เขตพื้นที่ต้นน้ำตามโครงการปิดทองหลังพระสืบสานแนวพระราชดำริ จังหวัดน่าน. รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พิไลพร ทองทุม. 2555. ปัจจัยความสำเร็จขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยอ้อ อำเภอมือง จังหวัดพิษณุโลก ที่ได้รับรางวัลการบริหารจัดการที่ดี 4 ปี. รายงานการศึกษาอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สนั่น หลวงมณีวรรณ. 2555. ปัจจัยความสำเร็จในการบริหารกิจการประปา ของเทศบาลตำบลสันป่าตอง. รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สวรรยา ธรรมอภิพล. 2558. เอกสารประกอบการสอน วิชา 763 233 การจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม. คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อริน เมืองสมบัติ. 2554. ความสำเร็จในการบริหารจัดการอาชีพ กลุ่มอาชีพทำผ้าบาติกเทศบาลตำบลหนองจอก. รายงานการศึกษาอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.